

Оріон

Олександра САВЧЕНКО

Українська мова та ЧИТАННЯ

Частина 3

2
КЛАС

Олександра САВЧЕНКО

Українська мова та ЧИТАННЯ

Підручник для 2 класу
спеціальних закладів загальної середньої освіти
(Н 54. 1 – Н 54. 2)
(у 4-х частинах)

Частина 3

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

Київ
Оріон
2019

УДК 811.161.2*кл2(075.2.056.262)
С13

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 28. 03. 2019 № 407)*

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Відповідно до Типової освітньої програми
колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко

Умовні позначення:

Зверни увагу.

Читаємо правильно.

Відповідаємо вдумливо.

Досліджуємо текст.

Працюємо в парі.

Працюємо разом, обговорюємо, міркуємо.

Роз'єднай слова і прочитай.

Фантазуємо і творимо.

Граємо сценку, виставу.

Вибираю правильну відповідь.

Дізнаюся значення слів.

ЛЮБІ ДІВЧАТКА І ХЛОПЧИКИ!

У вас новий підручник — з **читання**.

Ця книжка особлива. Вона допоможе кожному з вас стати вправним читачем. Без цього вміння не може обійтися жодна людина.

Познайомтеся з підручником!

- ◆ Розгляньте уважно обкладинку. Що на ній написано, зображено?
- ◆ Із чого починається книжка?
- ◆ Погортайте сторінки підручника. Що привернуло вашу увагу?
- ◆ Чим закінчується книжка?

Дослухаючись до порад учителів, співпрацюючи одне з одним, навчайтеся:

- ◆ читати правильно, швидко, виразно;
- ◆ розуміти думки й почуття тих, про кого читаєте;
- ◆ висловлювати своє ставлення до прослуханого, прочитаного, побаченого;
- ◆ змінювати відоме та створювати нове.

ДО ШКОЛИ, ДО КНИГИ, ДО ДРУЗІВ ДУША ПОРИВАЄТЬСЯ ЗНОВ!

Прошуміло, пролетіло тепле літечко. Знову веселий дзвінок зібрав велику шкільну родину. На вас чекають учителі, друзі, нові книжки й цікаві справи.

- ◆ Чи змінився ваш рідний клас, адже ви тепер другокласники?
- ◆ Розкажіть одне одному, що цікавого побачили, почули влітку.
- ◆ Які книжки прочитали? Чого навчилися?

Валентин Бичко

ЛІТО, ДО ПОБАЧЕННЯ!

Літо, до побачення!
І за все спасибі —
за поля квітучії,
ліс зеленокрилий!
На твоєму сонечку,
на твоєму хлібі
скільки сил набрались ми,
як поздоровіли...
Літо, до побачення!
Побували всюди ми,
скільки див небачених
стріли ми навколо...
Ми цієї радості
зроду не забудемо!
Літо, до побачення!
Здрастуй, рідна школо!

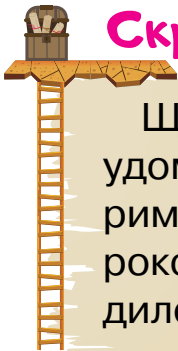

Створюємо усний журнал

Цікаво створити **усний журнал** про події, зустрічі, пригоди, які відбувалися з вами влітку. Щоб усі встигли розповісти, оберіть для розповіді найцікавіше.

Підказки

- уперше я побував / побувала ... ;
- мені найбільше запам'яталось ... ;
- улітку я навчився / навчилася ... ;
- я допомагав / допомагала ... ;
- тепер у мене нові друзі ... ;
- я захопився / захопилася книжкою ... ;
- мене дуже здивувало

Скринька очікувань

Що кожен з вас очікує від уроків читання? Напишіть удома свої побажання. На наступному уроці ми їх обговоримо, складемо у скриньку. Цікаво буде перед Новим роком пригадати свої очікування, визначити, що з них справдилось, а що — ні.

Будьте вдумливими читачами!

- Передбачай зміст твору за заголовком, малюнками.
- Визначай його тему і настрої.
- Знаходь незрозумілі слова, став запитання.
- Читаючи, звертай увагу на наголоси і розділові знаки.

Словничок настроїв і почуттів

Щоб точніше висловити свої почуття, звертайтеся до **Словничка настроїв і почуттів**, що вміщений наприкінці підручника.

ДО ШКОЛИ

Так сонячно-ясно довкола,
і тануть хмаринки вгорі.

**До школи,
до школи,
до школи**

сьогодні ідуть школярі.

Врожайми ниви достигли,
багрéць променіє з дібров.

**До книги,
до книги,
до книги**

душа поривається знов.

Дозріли калинові гронця,
над ними ясніє блакить.

**До сонця,
до сонця,
до сонця,**

як спів, наша мрія летить.

Відкóли, скажіть нам, відколи
цей вересень з нами рідня?

**До школи,
до школи,
до школи**

ведуть нас дороги щодня.

- З яким настроєм ти прийшов / прийшла до школи?
- Який настрій передано у вірші?

НАШ КЛАС

Друже, наш просторий клас,
привітай сьогодні нас!
Ми з тобою знов зустрілись,
бо канікули скінчілись.
Буде в класі, як раніше:
сміх і гáлас*, а не тиша.
Проживем навчальний рік
ми так са́мо, як торі́к!

(Переклад із кримськотатарської Ольги Тимохіної)

- Як діти звертаються до свого класу?
- Які вислови засвідчують, що вони скучили за школою?
- А що ви б хотіли розповісти про свій клас?

Гáлас — сильний шум.

Вчися працювати з підручником

- * Знайди **зміст** підручника на с. 78–79. У ньому вказано назви всіх творів у тому порядку, як вони розміщені в книжці.
- * Зміст розподілено на частини — **рóзділи**. Їх назви виділено великими синіми літерами.
- * Скільки у книжці розділів? Прочитай уголос їхні назви.
- * Назві́ розділ, який почали вивчати.
- * Яким твором він розпочинається, а яким — завершується?

Марія Хоросніцька

ДОБРА ПОРАДА

Добре вчитись — це не значить,
що не можна грати в м'ячик,
що ховатись слід від мами
із цікавими казками.

**Все встигає той зробити,
хто уміє час цінити.**

* * *

Тетяна Ці́дзіна

Очі, вуха маю,
пізнаю і вчусь.
Не кажу: «Не знаю»,
а кажу: «Навчусь».
Думаю і дію,
і за все берусь.

**Не кажу: «Не вмію»,
а кажу: «Навчусь!»**

Поміркуйте разом над смислом виділених речень.

Розкажіть, кому вдається самотійно керувати своїм часом.

Лідія Повх

В ЇДАЛЬНІ

Автор

Оля, Ната і Маринка
стали в чергу і стоять.

Дівчатка

— Скільки коштує ватрушка? —
поспитали разів п'ять.

Автор

Продавець уже втомилась:
булку цим, тим пиріжки...
На хвилиночку спинилась
і сказала залюбки:

Продавець

— Ви, дівчатка, першоклашки?
Вам читати, мабуть, важко.
Другокласник Гліб — відмінник,
прочитай дівчаткам цінник!

Автор

Гліб про цінник пояснив,
Гліб ватрушки всім купив!
І їдять смачні ватрушки
Оля, Ната, Гліб, Марушка.

Дівчатка

— А дзвінок? Ой, дзвінок
вже скликає на урок!

- Прочитайте вірш. Хто дійові особи вірша? Де вони зустрілися?
- Як Гліб допоміг дівчаткам? Прочитайте.
- Чи не траплявся з вами подібний випадок?

Розіграйте сценку за прочитаним. Скільки має бути ролей? Розподіліть їх. Підготуйтеся виразно, з різним настроєм прочитати слова кожної дійової особи. Може, вам допоможе **театральний словничок?**

З уроків української мови ви знаєте, що текст має зачин, основну частину і кінцівку. Вчіться розрізняти ці частини в прочитаних текстах.

Скривілася, скаржиться, дерев'яної, хитрощі.

Василь Сухомлинський

Заголовок

ЯК НАТАЛКА В ЛИСИЦІ ХИТРИНКУ КУПИЛА

Поміркуй: чи можна купити хитринку?

Зачин

Прийшла Лисиця на базар, принесла повний кошик якогось товару, прикритого білим рушничком. Це було взимку. Стала Лисиця в ряд, підняла пухнастий кошик, поставила кошик на стіл, відкрила — і побачили люди: у кошику хитринки.

Ішла повз базар учениця Наталка. Побачила — Лисиця хитринки продає. Підійшла і вибрала собі хитринку: маленька дерев'яна дівчинка притулила руку до голови, скривилася й жалібно пищить: «Ой, голова болить».

Купила Наталка хитринку, принесла додому. Треба готувати уроки, та не хочеться.

— У мене голова болить, — скаржиться Наталка мамі, — не робитиму уроків.

— Добре, полеж, Наталочко.

Прилягла дівчинка на ліжко й одразу ж забула про головний біль, говорить мамі: «Мамо, я піду покатаюсь на ковзанах». «Та в тебе голова ж болить», — здивувалася мама.

Наталка почервоніла від сорому. «Віднесу на базар хитринку, віддам Лисиці, не потрібні мені її хитрощі», — подумала вона.

Основна частина

Основна частина

Пішла на базар. Полізла рукою до кишені, а маленької дерев'яної дівчинки немає.

«Де ж вона поділася?» — думає Наталка. Так і не могла зрозуміти дівчинка, куди поділася хитринка.

Кінцівка

Розповіла про все мамі. Мама їй каже:

— **Злякалась тебе хитринка. Не люблять хитрощі совісті.**

— А де ж моя совість? У чому вона?

— **У тому, що тобі стало соромно.**

- Хто дійові особи казки? Прочитай, який товар продавала Лисиця.
- Як ти розумієш ужите тут слово *хитринка*?
- Чому Наталка вирішила повернути хитринку?
- Які думки викликає у тебе казка? Від чого застерігає ця пригода?

Попрацюйте разом. Перечитайте виділені слова. Як ви їх зрозуміли? Чи можна їх вважати головною думкою твору?

Розгляньте малюнки-пазли. Розкажіть за ними твір: як розпочиналася казка?

Що було потім? Чим вона закінчилася?

МЕДІАВІКОНЦЕ: ЧИТАЮ, СЛУХАЮ, БАЧУ

👍 Щодня ти дізнаєшся багато нового, спостерігаючи довкілля, навчаючись, спілкуючись із ровесниками й дорослими... Звідки до тебе надходять нові відомості, знання? Від кого ти чуєш нову інформацію? Поміркуймо разом.

?

— Запитую у вчительки.

— Розповідає тато.

— На нашій вулиці багато реклами.

— Читаю книжку.

?

— Дивлюся телевізор.

Чи погоджуєшся ти з цими відповідями?
Чим можеш їх доповнити?

Інформація — відомості, знання, які здобуваємо під час навчання, спілкування, спостереження.

Медіа — засоби, які зберігають і поширюють різну інформацію.

★ ★ ★
👍 Розгляньте різні засоби передачі інформації. Які ще ви знаєте? Розкажіть.

👍 Обговоріть у групах і завершіть разом павутинку «Медіа».

Про що може йти мова в цій казці?

Юрій Ярмиш

ЗАЙЧИК І ВОВЧИК

Якось вибіг Зайчик на галявинку, а там — Вовчик. На пеньку перед ним комп'ютер. Сидить і кнопки натискає.

— Що ти робиш, Вовчику? — запитав Зайчик.

— Вирахóвую, — відповів той, — де вас, зайців, у лісі найбільше. Ти ж знаєш, як ми з татом і вся наша родина вас любимо...

Зні́тився* Зайчик, але, набравшись хоробрості, попросив:

— Дай і я спробую.

— Що? — спідлоба зі́ркнув на Зайчика Вовчик.

— Ві́рахувати!

— Спробуй. Тільки недовго!

Зайчик натис на кнопки, подивився на екран і зібрався бігти далі.

— І що ти ві́рахував, Зайчику? — поцікавився Вовчик.

Зайчик весело приска́лив око*.

— Довідався, де в нашому лісі найменше вовків. Спасибі. Бувай!

— Бувай! — спантелі́чено* промовив Вовчик.

Зні́тився — тут: розгубився.

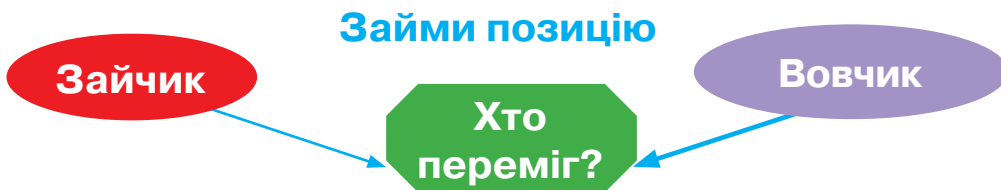
Приска́лив око — примружив.

Спантелі́чено — розгублено.

- Прочитай казку. Чи справдилися твої очікування щодо її змісту? Яку інформацію шукав Вовчик? А Зайчик?

- Чому почуття персонажів змінювались?
- Добери з тексту вислови, які підтверджують твою думку.

Ти вже знаєш, що природа постійно змінюється. Пригадай з уроків «Я досліджую світ» і своїх спостережень прикмети ранньої осені. Чим вона відрізняється від літа?

Письменники словами, а художники фарбами створюють **свій образ** осені.

А вона дуже різна: золота, барвиста, похмура, тиха, дощова... Дерева, листя, вітер, дощ, птахи — усе виглядає і звучить по-різному. Як це побачити й почути?

◆ Послухайте вірш.

Милування природою

Максим Рильський

* * *

Ми збирали з сином на землі каштани,
ми дивились довго, як хмаринка тане,
як **хмаринка тане**, як синіє синь,
як колише вітер **струни павутинь**.

Ми збирали з сином жолуді дубові,
і про день майбутній я казав синкові,
і пливли багряні* хмари в вишині,
і співала осінь весняні пісні.

Багряні — густо-червоні.

- Де були батько із сином?
- Що вони побачили одного осіннього дня? Чим вони милувалися? Які почули пісні?
- Які почуття, настрої передає поет у вірші?
- Прочитайте вірш напівголосно, замріяно.

Поміркуймо. Уявімо, що означають вислови:

хмаринка тане —

струни павутинь —

Розгляньте картину.

 Сергій Шишкó. Осінь. Голосієво

- Що на ній зображено? Яка це пора року? Яких кольорів найбільше? Якого кольору небо?
- Який настрій створює картина?

Порівняння-образ

Дмитро Павличко

* * *

Небеса прозорі,
мов глибінь ріки.
Падають, як зорі,
з явора листки.

А над полем нитка
дзвонить, як струна.
Зажурилась квітка —
чує сніг вона.

- Прочитай вірш. Чи сподобався він тобі?
- Ранню чи пізню осінь змальовує поет?
- Які порівняння передають красу осіннього дня?
- Вивчи вірш напам'ять.

Веселе слово

✦ Послухай вірш.

Грицько Бойко

ХВАСТУНЕЦЬ

Перша
строфа

Хлопчик Толя — молодець,
тільки трішки хвастунець.
Якось ми пішли на став.
Він мені таке сказав:

Друга
строфа

— Слово честі, не хвалюся,
я ні-чо-го не боюся!... —
Враз на слові цім з дороги —
Толі ящірка під ноги.

Третя
строфа

З переляку, у тривозі
наш хвалько мерщій навтік.
Та спіткнувся на дорозі
й **прикусив собі язик.**

- Підготуйся прочитати вірш уголос.
- Як Толя говорив про себе спочатку? Яким він виявився насправді? Добери до кожної строфи вірша відповідну інтонацію.
- У яких випадках говорять **прикуси язика**? Поясни.

Григорій Фалькович

ЧЕСНИЙ КІТ

Запитали у кота про його шкільні літа.
Чесний кіт сказав нам прямо —
так його привчила мама:
«В світі й так чимало див —
я по школах не ходив,
сам собі навчився спати,
їсти, пити і гуляти».

ДРІЗД І ГОЛУБ

Українська народна казка

Якось голуб став просити дрозда, щоб той навчив його гніздо мостити. Погбдився дрізд. Та тільки поклав кілька гілочок, як голуб сів на них і вуркоче: «Знаю, знаю...». Розгнівався дрізд та й каже:

— Коли знаєш, то навіщо просиш?

І полетів собі геть. А голуб зовсім не вмів гніздо мостити. Ото скільки дрізд йому допоміг, таке гніздо в нього й лишилося назавжди.

- Назви дійових осіб казки.
- Чому голуб не навчився мостити гніздо?
- Читаючи казку, передай голосом нетерплячість, поспішність голуба та гнів дрозда.

Поміркуйте над змістом прислів'я «**Добре того вчити, хто хоче все знати**». Чи може це прислів'я бути заголовком до казки?

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ◆ Що означають умовні позначення?
- ◆ Які теми розкривають твори розділу?
- ◆ Що означають слова *медіа, інформація*?

Розумію, можу пояснити...

- ◆ Який настрій передано у вірші «Літо, до побачення!»?
- ◆ У чому смисл поради «**Все встигає той зробити, хто уміє час цінити**»?
- ◆ Чому Наталка вирішила повернути хитринку?
- ◆ Звідки ти можеш здобути інформацію?

Вмію...

- ◆ Знайти у змісті підручника потрібний твір.
- ◆ Розказати напам'ять вірш «Небеса прозорі».
- ◆ Розрізняти слова автора та дійових осіб.
- ◆ Визначити в тексті зачин, основну частину й кінцівку.
- ◆ Продовжити міркування за зразком:

небеса прозорі — небо високе, чисте, синє;
листки, як зорі — ... ;
зажурилась квітка —

Виявляю ставлення, почуття...

- ◆ Мені сподобалось, як описано ...
- ◆ Я поділяю / не поділяю думку про те, ...
- ◆ Я хочу більше дізнатися про ...
- ◆ Я хочу розповісти друзям, рідним про ...

ЧИТАЄМО І ПІЗНАЄМО ТАЄМНИЦІ РІДНОЇ МОВИ

Українська мова дуже давня. Вона належить до найбільш багатих і милозвучних мов світу.

Мова оточує нас із раннього дитинства. Тут ти послухаєш і прочитаєш перлінки української народної творчості — **колисківі, лічілки, мирілки, заклічки, загадки, скоромівки, прислів'я**. Вони відображають життя нашого народу, ставлення українців до людей, праці, природи, рідного краю.

Будьте вдумливими читачами!

- Вслухайся у звучання слів, речень.
- Міркуй над їхнім значенням.
- Збагачуй своє мовлення «перлінками» усної народної творчості.
- Визначай, з якою метою і де їх краще використовувати.

Олександр Підсуха

* * *

Ой, яка чудова українська мова!
Де береться все це, звідкіля і як?

Колісківі пісеньки або колісанки — перлінки української мови. Тихесенький наспів, пестливі слова заспокоюють, присипляють дитинку. У цих пісеньках мамина ласка, любов, світ добра та краси.

Вчимося слухати і розуміти текст

Оксана Кротюк

ХОДИТЬ СОН

Ми, українці, — співучий народ. І пісень склали ой як багато! Особливо лагідні й гарні поміж них колискóві. Співаючи колисáнку, матуся не тільки присипляє — вона бажає своєму дитя́ткові щонайкращого. Та й сам уже мамин голос має цілю́щу силу.

В давнину колискову пісню вважали оберéгом. Тому в ній часто співають про кота. Адже, за народними ві́руваннями, кіт захищає людину від злої сили, бере її неспóкій та тривоги.

Добре, коли дитині співають. Тоді вона легко засинає, сóлодно спить — а отже, росте здоровою і радісною. Певно ж, коли ти був маню́нім, тобі теж співали колисанок... Якщо маєш молóдших братика чи сестричку, спробуй поспівати їм.

- Для кого матуся співає колискову-колисанку?
- З якою метою?
- Чому в колисанках часто співають про кота?

* * *

Котику сіренький,
котику біленький,
котку волохатий,
не ходи по хаті.

Не ходи по хаті,
не буди дитяти,
дитя буде спати,
котик воркотати.
Ой на котка воркотá,
на дитину дрімота...

◆ Прочитай колискові.

* * *

Ходить котик по горі,
носить сон у рукаві.
Усім дітям продає,
а Марійці так дає.

* * *

Ой любі, ой любі,
налетіли гулі.
Сіли на ворóтях
в червоних чобóтях.
Сіли та й радéнькі,
що спить мій маленький,
що спить і не чує,
де гуля ночує.

* * *

Соньки-дрімки в колісоньку,
добрий розум в головоньку,
а рісточки у кісточки,
здоров'ячко у сердéчко.
А в ротóчок говорóшки,
а в ніженьки ходóсеньки,
а рученьки ладóсеньки.

- Які пестливі слова вжито в колискових?
- Прочитайте колискові наспівно, лагідно.
- Розпитайте, які колисанки знають у вашій родині.
- Вивчіть одну-дві колискові напам'ять і розкажіть або проспівуйте їх у класі, в родині.

Розгляньте картину.

 Вікторія Ковальчук.
Колискова

- Кого зображено в центрі картини? Як матуся присипляє дитинку? Який птах у неї за спиною? Яка квіточка в руках? З яким почуттям співає матуся? Чи здогадалися ви, чому тут зображено літери **A-a-a-a**?
- Кого ще намалювала художниця?

- ✦ Послухайте українську колискову, що її в мультфільмі «**Колискові світу: українська**» виконує співачка **Ніна Матвієнко**. Які почуття, настрої викликає її спів? Подивіться мультфільм. Чи сподобався він вам?

✦ Кадр із мультфільму «Колискові світу: українська»

ДИТЯЧІ ЗАКЛІЧКИ

Поміркуйте, що означає слово **заклічка**. Як воно утворилося? Назвіть слова, близькі до нього за значенням.

- З яким настроєм промовляють заклички?
- До кого діти можуть звертатися із закличками?

* * *

Іди, іди, дощику,
зварю тобі борщику
в зеленому горщику,
поставлю на дубочку
у зеленому садочку.
Вітер ізнявся,
дуб захитався.

Горщик розбився,
а дощик полився —
цебром*, цебром, дійніцею*
над нашою пашніцею!

Цебрó — велика дерев'яна посудина.
Дійніця — посуд, у який видноють молоко.

Іди, іди, дощику,
зварю тобі борщику!...
Мені каша, тобі борщ,
щоб ішов густенький дощ!

* * *

Вийди, вийди, сонечко,
на дідове полечко,
на бабине зіллячко,
на наше подвір'ячко,
на весняні квітоньки,
на маленькі дітоньки,
там вони граються,
тебе дожидаються.

- Прочитай заклички весело, наспівно. З більшою силою голосу прочитай виділені рядки.
- Вивчи одну закличку напам'ять.

Досліджуйте! Дізнайтеся, які заклички знають ваші рідні, друзі. Розкажіть їх у класі.

ЛІЧИЛКИ

Поміркуйте, що означає слово **лічилка**. Назвіть слова, близькі до нього за значенням.

- Коли промовляють лічилки?
 - Які лічилки ви знаєте?
- ✦ Прочитай лічилки. Читаючи лічилки, вимовляй слова спочатку повільно, потім швидко. Чи знаєш ти, як їх завершити?

* * *

Раз, два, три, чотири, коза бігає, кричить,
козі дзвоника вчепили, просить дзвоник

* * *

Їхав лис через ліс,
поламав п'ять коліс,
треба стать погадати,
скільки йому грошей

* * *

— Де стоїш?
— На ка́мені.
— Що п'єш?
— Квас.
— Ану, злови

* * *

Покотило, покотило,
по дорозі волочило.
Сонце, місяць і зірки
на кілочку вийдеш ... !

МИРІЛКИ

Поміркуйте, що означає слово **мирилка**. Які слова близькі до нього за значенням?

- Чи знаєте ви мирилки?
- З якою метою їх промовляють?

* * *

Через тин вишня похилилася,
дві подруженьки посварилися!
Тобі яблучко, мені грушечка,
не сварімося, моя душечко.
Тобі яблучко, мені зёрнятко,
не сварімося, моє сёрденько.

* * *

Мир — миром, пироги з сиром,
варенички в маслі,
ми дружечки красні, поцілуймося!

- Як найкраще промовляти мирилки, щоб тебе почули й повірили тобі?

ЗАГАДКИ

Поміркуйте разом, що означає слово **загадка**.

Загадка розповідає про предмет або явище, але не називає їх.

У загадці є слова-підказки для відгадки.

Загадка спонукає побачити суттєві ознаки предмета, явища, істоти.

- ◆ Прочитай загадки. Які слова допомогли тобі знайти відгадки?

* * *

Прилетіли гості, сіли на помості.
Без сокири, без лопати, поробили собі хати.

* * *

Вірно людям я служу,
їм дерева стережу,
дзьоб міцний і гострий маю,
шкідників ним добуваю.

* * *

Маю гребінь, та не можу ним чесатися.

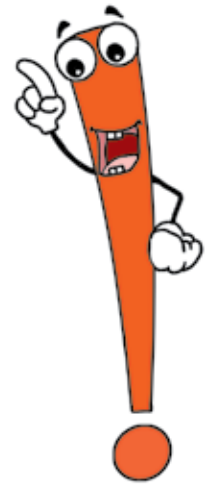

ЗАГАДКИ ПРО РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ

* * *

Злита з хвостиком ця крапка,
невеличка, власне, лапка.
Робить паузу, всім знайома.
Як вона зветься? ...

* * *

Що за знак — стрункий, мов спис,
він над крапкою завис,
спонука до по́клику.
Хто ж бо він? ...

СКОРОМÓВКИ

Скоромóвки — жартівливі вислови, створені зі складних для швидкої вимóви слів.

Поміркуйте. Чому скоромовки називають ще **швидкомо́вками** та **чистомóвками**? Як утворилися ці слова?

Навчися читати скоромовки:

- * з'ясуй значення незрозумілих слів;
- * спочатку читай повільно, чітко вимовляючи звуки й слова;
- * потім читай швидше, ще швидше, але чітко й правильно.

✦ Прочитай скоромовки на цій і наступній сторінках.

* * *

Ходить квочка коло кілочка,
водить діточок коло квіточок.

* * *

Біг додому
лісом лис,
шелестів
за лисом лис.

* * *

Хитру сорóку
спіймати морóка,
а на сóрок сорóк —
сóрок морóк.

Грицько Бойко

ВАРЕНИКИ

У кухаря Валерика
розварились вареники.
Розварились вареники...
Вареніці у Валерика!

- Який звук у кожній скоромовці трапляється найчастіше? Вимовляй його чітко.
- Вивчи напам'ять одну зі скоромовок.

В'ЯЗКА НАРОДНИХ ПРИСЛІВ'ІВ

Прислів'я — це короткі влучні вислови повчального характеру. Їх складав народ протягом століть. Це ніби правила життя, у яких одне люди схвалюють, інше — засуджують.

- Бджола мала, а й та працює.
- Зробив діло — гуляй сміло.
- Маленька праця краща за велике безділля.
- Без верби та калини немає України.
- Добре діло роби сміло.
- Гостре словечко коле сердечко.
- Від теплого слова і лід розмерзає.

Поміркуйте разом, що передає зміст кожного прислів'я.

- У яких прислів'ях заохочується працелюбність?
- Пригадайте прислів'я, які передають ставлення народу до нещирих вчинків.
- Чи не траплялася з тобою якась пригода, про яку можна розповісти одним із наведених прислів'їв?
- Вивчи три прислів'я напам'ять.

КІТ І ПЕС

Українська народна казка

Було це чи не було, а зустрілися якось кіт і пес.

Пес цілий день гасав лúками, допомагав пастухові чередú пáсти, а ввечері гарно вечеряв, що там давав йому хазяїн, і міцно засинав.

От кіт і питає пса:

— Скажи-но мені, як це так: життя твоє таке клóпитне, а їси ти всмак і спиш добре. Тим часом я живу в теплі, без турбот, а проте не маю ні спокійного сну, ні смаку́ до їжі.

Пес і каже котові:

— Попрацюй, побігай, а тоді вже обідай. **Поробиш усю роботу, то й поспиш в охоту.**

- Прочитай казку. Чим був незадоволений кіт?
- Що йому порадив пес?
- Яке речення є прислів'ям? Ти погоджуєшся з ним?

Працюємо разом. Розіграйте за змістом казки **сценку**.

З якою інтонацією прочитаєте слова кота, а з якою — пса?

Чи подобаються вам мультфільми про тварин?

Подивіться мультфільм **«Про всіх на світі»**. Розкажіть, про що він. Хто його дійові особи?

Кадр із мультфільму
«Про всіх на світі»

Абза́ц — частина тексту від одного відступу до іншого, речення якої зв'язані за змістом.

Досліджуємо текст

Лелéчиха, лелеченя́та, незми́гливо, штовха́ти, розі́б'ються, віді́рвавши́ся, клеко́тати, витанцьо́вують, круже́ляючи.

Василь Чухлі́б

ЧИ ДАЛÉКО ДО ОСЕНІ?

Лелека живе на старóму в'язі. З лелéчихою і лелеченя́тами. Прибігають до в'яза Тарасик, Гриць, і Миколка, й Тетянка. Витанцьо́вують під в'язом і гукають:

— Лелеко, лелеко, до осені далéко?

Лелека, задерши дзьобáту голову, незми́гливо* дивить-ся на дітей. А потім починає клекотати. Про що він клеко-че? Спробуй розбери. Лелека і лелéчиха враз знімаються і летять на лугі, до Десни. Лелеченята топчуться в гнізді, перебирають циба́тими ногами, але злетіти не наважуються.

— Лелеко, лелеко, до осені далеко? — знову прибігають до в'яза діти.

Лелека й лелечиха заклопотані. Їм ніколи відповідати. Вони щось говорять до своїх лелеченят, а потім беруться штовхати їх на край гнізда.

— Ой, вони ж розі́б'ються! — злякано шепоче Тетянка.

— У них же крила є! — заспокоює її Тарасик.

Лелечата, неохоче віді́рвавши́ся від гнізда, зли́нають унебо.

Плавно летять над садом, над горбдами, туди, де голубіє річка. А за ними — старі лелеки. Діти полегшено зітхають і весело галасують.

Ідуть дні за днями. **На зеленому човні пропливає літо.** — Лелеко, лелеко, до осені далеко? — виспівують під в'язом Тарасик, Гриць, і Миколка, й Тетянка. Тиша. У гнізді порожньо. З в'яза зривається жовтий листочок і, кружеляючи в повітрі, поволі опускається на землю.

Незмійливо — не зводячи очей.

- Чи сподобалося вам оповідання?
- Де було гніздо лелек? Чим були заклопотані старі лелеки?
- Хто спостерігав за лелеками?
- Про що хотіли дізнатися діти? Знайди абзац, де передано хвилювання дітей за долю лелеченят.

Який абзац є зачином, який — кінцівкою?

Поміркуйте разом. Як ви зрозуміли виділене речення? Швидко чи повільно пливе човен?

- Чи знайшли ви відповідь на запитання, що є в заголовку?
- Розгляньте малюнок. Який епізод оповідання зображено?

Придумайте речення, де слово **ключ** має різні значення.

Надія Мовчан-Карпусь

ВАСИЛІНКА

У родині я найменша,
 йм'енням Васи́лінка,
 татко мій з дідів болгарин,
 мати — українка.
 Я болгарською охоче
 вдома розмовляю.
 Я бабусі коломийки
 весело співаю.
 «Я люблю! Аз те обі́чам! *» —
 про таке розмова.
 Бо велика в нас пошана
 до рідного слова.

У школі з навчанням болгарською мовою на Одещині

Аз те обі́чам — «я люблю» болгарською мовою.

Варвара Гринько

СІЮ ДИТИНІ

Сію дитині в серденько ласку.
 Сійся-родися, ніжне **«будь ласка»**,
 вдячне **«спасибі»**, **«вибач»** тремтліве.
 Слово у серці, як зёрнятко в ниві.
«Доброго ранку!», **«Світлої днини!»** —
 щедро даруй ти людям, дитино!
 Мова барвиста, мова багата,
 рідна і тепла, як ба́тьківська хата.

- Сподобався тобі вірш? До чого закликає поетеса?
- Із чим порівнюється наша мова?
- Як ти зрозумів / зрозуміла це порівняння?

МЕДІАВІКОНЦЕ: КНИЖКА

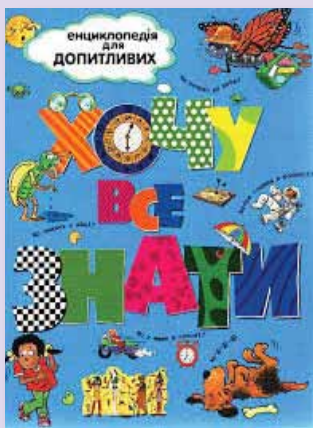
Олександр Пархоменко

* * *

Мов краплин у Дніпрі,
мов зірбóк угорі,
мов листви на гіллі —
стільки книг на землі.

Є великі й малі,
є легкі і важкі.
В стелажа́х, на столі
наші друзі книжки.

 Розгляньте виставку книжок.

Чи є серед них книжки, уже вам відомі?
Які з них мають авторів?

ЯК ПОБУДОВАНА КНИЖКА?

👍 **Будьте дослідниками!** Візьміть у руки книжку. Роздивіться уважно її обкладинку, погортайте сторінки. Із чого складається книжка?

Обкла́динка

Фо́рзац — з'єднує обкладинку з першою сторінкою.

Зміст — це путівник книжкою, містить назви творів і сторінки, на яких вони розміщені.

Текст — основна частина книжки. Це казки, оповідання, вірші...

Ілюстра́ції — малюнки, фотографії, схеми, таблиці... Вони доповнюють текст, допомагають краще його зрозуміти...

👍 Придумай **рекламу** своєї улюбленої книжки.

Назва моєї книжки ...

Її автор ...

У книжці розповідається про ...

Мені сподобалася ця книжка тому, ...

Я раджу всім її прочитати.

В українській мові є слова і вислови, які вживаються у прямому і переносному значеннях.

Про що може йти мова в казці?

Зірка Мензатюк

ЗОЛОТЕ СЕРЦЕ

Жив собі цар Золотодар і мав він трьох дочок. Покликав їх до себе і дав кожній по три золоті монети:

— Купіть собі, що бажаєте.

Зраділи царівни! Мерщій побігли в місто. Найстарша царівна купила чудові персні і натягла собі на пальці. Середульша царівна купила чудові коштовні сукні, ткани, вишиті золотом. А найменша царівна не знала, що вибрати. Іде містом, роздивляється, аж назустріч — заплакана жінка.

— Чого ви, тітонько, плачете? — спитала царівна.

— Як же мені не плакати, коли моя хата згоріла?

— То візьміть ці дві монети. За них нову збудуєте.

Пішла царівна далі, бачить — малі діти плачуть.

— Чого ви, дітоньки, плачете?

— Як же нам не плакати, коли мама захворіла?

— Нате вам монету, купіть ліки, мама й одужає.

Тоді зустріла босу сиріточку, сумну-пресумну. Вже не мала що їй дати, то ласкаво пригорнула, погладила по голівці — сиріточка й засміялася. Вернулася царівна до палацу, нічого не купивши. А цареві цікаво, що його дочки придбали. Послав слуг подивитися.

— У найстаршої царівни — золоті персні, — сказали цареві слуги.

— В середульшої царівни — золоті плаття.

— А в найменшої царівни — золоте серце!

• Чи справдились ваші очікування щодо змісту казки?

У яких реченнях слово **ЗОЛОТИЙ** має пряме значення? А в якому — переносне? Придумайте речення, у яких слово **ЗОЛОТИЙ** має різні значення.

Розгляньте малюнки. Які події казки на них зображено? Придумайте назви малюнків.

МОВНІ ЦІКАВІНКИ

Василь Плахотников

ПІД ПАРКАНОМ

Під парканом бачать **діти** цуценятко ледь **живе**.
Що робити з ним? Де **діти**? Каже Гриць: «Хай в нас **живе**.
Я зроблю для нього **бúду** й доглядати його **бúду**».

- **Поміркуй!** Чим схожі й чим різняться виділені слова?

Ігор Січовик

* * *

Кістку пес в зубах **тримав**,
а в запасі ще **три мав**.

- **Порівняй.** Чим схожі й чим різняться виділені слова?
- Спробуй придумати подібні пари слів.

Тетяна Корольова

* * *

Рано-вранці в центрі міста
та́кса зупиня таксиста.
Зупинила і пита:
— Та́кса* у таксі яка?
Підвезіть мене як таксу,
в бúду за найменшу таксу.
Я за це вам вдячна буду
і довіку не забуду.

Та́кса — тут: ціна проїзду; та́кса — порода собак.

- Знайди пари слів, які пишуться однаково, а означають різне. Поясни значення слів у кожній парі.

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

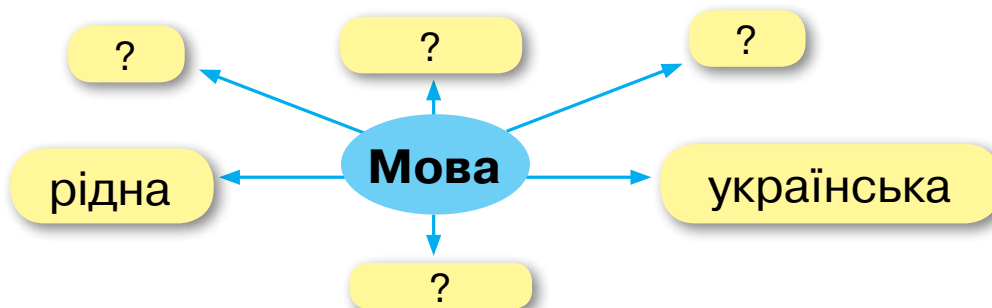
- ◆ Назву розділу ...
- ◆ Назви творів, які прочитали: колискові, заклички, ...
- ◆ Слова з прямим і переносним значенням.

Розумію, можу пояснити...

- ◆ Кому і з яким почуттям співають колискові? Чому в них багато пестливих, ласкавих слів?
- ◆ Чому в українській мові про одне поняття можна сказати різними словами? Наприклад, ...
- ◆ Коли говорять заклички, лічилки? Наведу приклад.
- ◆ З якою метою народ складав прислів'я?

Вмію...

- ◆ Розказати напам'ять вивчені колискову, закличку, скоромовку, прислів'я (на вибір).
- ◆ Доповнити тематичну павутинку про мову.

- ◆ Скласти частини прислів'їв.

Від теплого слова

Маленька праця краща

Хто багато читає,

той багато знає.

і лід розмерзає.

за велике безділля.

- ◆ Порівняти слова, які звучать однаково, а означають різне.

Виявляю ставлення, почуття...

- ◆ Мені сподобалось, як красиво і ніжно написано про ...
- ◆ Хочу краще володіти українською мовою, тому ...
- ◆ Мене зацікавило, що ...

В КОЖНІЙ КАЗЦІ Є УРОК, МОВ У КВІТОЧЦІ МЕДОК

Народні казки відомі з давніх-давен. Їх складала й передавали «з вуст в устá» наші предки, тому в народних казках немає автора. Це спільне надбання народу.

Найдавніші — **казки про тварин**. За словами та вчинками їхніх героїв можна розпізнати людські якості, а також зрозуміти, як потрібно поводитися в житті. Тому й говорить прислів'я — **«Казки маленькі, а розуму в них багато»**. Тут ти прочитаєш українські народні казки та казки інших народів Європи.

Будьте вдумливими читачами!

- Визначай тему і дійових осіб твору.
- Знаходь причину і наслідки подій.
- Які ознаки казковості є в кожному творі?
- Що в казках схвалюється, а що — засуджується?

Тетяна Майданович

ПРИМÓВКА ДО КАЗКИ

В кожній казці є урок,
мов у квіточці медок.
І дівчатка, і хлоп'ята,

як веселі бджоленята,
погадаймо — політаймо,
в казці меду пошукаймо.

- ✦ Знайди у змісті цей розділ. Прочитай назви казок. З яких вони країн?

Читаючи, звертай увагу на **на́голоси**. Неправильний наголос може змінити значення слова.

Вчимося слухати і розуміти текст

ВОВК ТА СОБАКА

Українська народна казка

Зустрілись вовк та собака. Собака питає:

— Чим ти, брате, живеш?

— Коли голодую, — відповідає вовк, — а коли що натраплю, м'яса десь дістану.

Собака:

— Так ти м'ясо їси? А худий який!..

— А чого ти такий гладкий? Як ти сам живеш?

— Я в хазяїна двір стережу, то хазяїн мене добре годує. Може, й ти погодишся піти госпóду стерегти, він і тебе годуватиме.

Вовк погодився, пішов. Ідуть та розмовляють. Вовк глянув на собаку та питає:

— А чого в тебе шерсть на шиї потерта?

А собака каже:

— Мені хазяїн ланцюг надіває на день, а на ніч скидає.

Злякався вовк:

— Прощавай, собако! Краще я голодуватиму, ніж ланцюг на шиї носитиму!

• Між ким відбувся діалог?

• Послухай відповіді на запитання (або вибери з відповідей, записаних на дошці). Поясни свій вибір.

Чому вовк відмовився йти до хазяїна?

A Не хотів носити важкого ланцюга.

B Міг прогодуватися сам.

B Свобода йому дорожча за їжу.

МЕДІАВІКОНЦЕ: мандрівка до бібліотеки

Бібліотека — книгозбірня, книгосховище.

Яку бібліотеку ти відвідуєш?
Що там найцікавіше для тебе?
З ким тобі подобається спілкуватися?

Кого ти бачиш у читальному залі?
Які позначки є на кожній полиці?
Про що ти любиш читати? Чи вмієш ти вибирати книжки?

ЯК МОЖНА ВИБРАТИ ПОТРІБНУ КНИЖКУ?

Юлій Ванаг

* * *

Книги, книги на полицях...
завше тихо поміж книг.
Та яку ти не розгорнеш —
щось цікаве в кожній з них.

Запитати в бібліотекаря /
бібліотекарки, чи є потрібна тобі
книжка.

Пошукати на полиці
за прізвищем
автора / авторки.

**Скористайся
порадами:**

розглянь і прочитай
обкладинку;

прочитай зміст;

погортай сторінки
книжки,
переглянь малюнки.

Робота в групі. Створіть **листівку** про користь читання.

**Книга — мій найкращий
друг!**

Проженімо, компанією, ворожбїт, відсіля, сміливї-
ший, вдёржаться.

Сміливість
і кмітливість

ЦАП І БАРАН

Українська народна казка

Були собі чоловік та жінка, мали вони ца́па й барана́.
І були ті цап та баран великі прїятелі — куди цап, туди
й баран. Цап на горóд по капусту — і баран туди, цап
у сад — і баран за ним.

— Ох, жінко, — каже чоловік, — проженімо ми цього
барана й цапа, а то за ними ні сад, ні город не вдёржаться.

Цап та баран те почули, хутко із двору майнули. Поши-
ли вони собі торбу та й пішли. Ідуть та йдуть, аж посеред
поля лежить вовча голова. Баран був дужий, та несміли-
вий, а цап — сміливий, та недужий:

— Бери, баране, голову, бо ти дужий.

— Ох, бери ти, цапе, бо ти сміливий.

Узяли вдвох і вкинули в торбу. Ідуть та й ідуть, коли
бачать: горить вогонь.

Приходять туди, аж то вовкі кашу варять.

— А, здорові! Здорові!.. Ще каша не кипить — а м'ясо
самé прийшло.

Злякалися цап і баран. Тоді цап і вигадав:

— А подай, баране, оту вовчу голову!

От баран і приніс її.

— Та не цю, а подай більшу! — каже цап.

Баран знову тягне ту саму.

— Та подай іще більшу!

Тут уже вовкі злякалися; стали вони думати-гадати, як відсіля* втікати.

От один вовк і починає:

— Славна, братці, компанія, і каша гарно кипить, та нічим долить, — піду я по воду.

Як почав другий того дожидати, став думати-гадати, як би й собі відтіля п'ятами накивати*:

— Е, вражий сину: пішов та й сидить, нічим каші долить; ось візьму я ломаку та прижену його, як собаку!

Як побіг, так і не вернувся. А третій сидів-сидів:

— Ось піду я, так прижену їх!

Як побіг, так і радий, що втік. Тоді цап до барана:

— Брате, скоріше б нам оцю кашу поїсти та з куреня* забратись.

А один вовк роздумавсь і каже:

— Е, щоб нам трьом та цапа й барана боятись? Ось ходімо, ми їх поїмо!

Прийшли, аж ті вже з куреня прибрáлись*, побігли та й на дуба забрались.

Стали вовкі думати-гадати, як би цапа та барана нагнати. Як стали йти і найшли їх на дубі. Цап, сміливіший, заліз аж наверх, а баран несміливий — так нижче.

— От лягай, — кажуть вовкі старшому вовкові, — та й ворожи*, як нам їх добувати.

Ліг вовк під дубом догори ногами й почав ворожити. Баран на гіллі сидить та так дрижить, як упаде, та на вовка! Цап сміливий, не став довго міркувати, та як закричить:
— Подай мені ворожбіта*!

Вовкіяксхопилися, аж пиліюка подорозі закурилася. А цап та баран пішли, зробили собі курінь та живуть.

Відсіля — звідси.

П'ятами наживати — утекти.

Курінь — легка будівля, сторожка.

Прибрались — тут: пішли геть.

Ворожити — тут: передбачати, вгадувати.

Ворожбіт — тут: той, хто ворожить.

- Прочитай казку. Назви дійових осіб.
- Чому звірі пішли з подвір'я господаря? Як цап та баран зустрілися з вовками? Що вигадав цап?
- Як вовки хотіли врятуватися?
- Чому цап і баран змогли перемагати трьох вовків?
- Знайди в казці зачин, основну частину, кінцівку.

Поміркуйте разом. На початку казки мовиться, що баран був дужий, та несміливий, а цап — сміливий, та недужий. Які ще риси характеру виявили ці герої?

Роздивися малюнки-пазли на с. 44 і 46 і розкажи за ними казку.

Виногра́дар, виногра́дник, розгні́валась, віднові́тися.

ВИНОГРА́ДАР І ЗМІЯ

Болгарська народна казка

Один чоловік мав гарний виноградник. Біля виноградника лежала купа каміння, де жила велика змія. Якось виноградар побачив змію і надумав зробити їй добро. Узяв кúхоль свіжого молока, приніс, поставив біля каміння і став оддалік — хотів побачити, що буде. Змія вилізла, випила молоко і впустила в кухоль один золотий. Виноградар узяв кухоль із золотим і пішов собі. Відто́ді щоранку носив він змії молоко і забирав по одному золотому. Так дружили вони багато років.

* * *

Якось виноградар покликав сина, майбутнього господаря, і розповів йому про змію, що її годував молоком. Почав і син носити молоко й забирати золоті. Одного разу він подумав: «У тій купі має бути багато золотих; краще вбити змію, розрити купу й забрати золоті, а не носити молоко та годувати ту змію».

Отакé надумавши, він узяв палицю і поніс змії молоко. Коли змія молоко випила, хлопець замахнувся і щосили вдарив її, але убити не зміг, відбив тільки шматок хвоста. Змія розгнівалась і вкусила хлопця. Він розпух і ледве дійшов додому. Батько спитав його, що сталося. Син розповів усе, як було, і через кілька днів помер.

* * *

Минуло багато часу, і якось прийшов виноградар до тієї са́мої купи каміння. Вилізла і змія. Виноградар їй каже:

— Давай знову дружити, як раніше дружили.

А змія йому відповіла:

— Чоловіче, не може відновітися колишня дружба. Поки ти бачиш сїнову могилу, а я свого відбитого хвоста, ми не можемо стати друзями. **Коли щось робиш, думай і про наслідки.**

- Який народ склав цю казку? Про що цей твір?
- Прочитай, як виноградар потоваришував зі змією.
- Який злочин учинив син? Яка риса його характеру виявилася в цьому вчинку?
- Розглянь схему. Як її доповнити, щоб відобразити головну думку казки?

ПРИЧИНА – НАСЛІДОК

Попрацюйте разом. Доберіть заголовки до кожної частини та складіть план твору. Розкажіть за ним казку.

Яку іншу назву може мати ця казка?

Про що може йти мова в цій казці?

ОСЕЛЕДЕЦЬ І КАМБАЛА

Польська народна казка

Багато риби живе в Балтійському морі. Є там оселедці, камбала, тріска, лосось, угрі, салака — всіх не перелічиш. Одного разу серед балтійських риб рознеслася чутка: звірі й птахи вибрали собі короля. Риби подивилися одна на одну і замислилися. І ось одна промовила:

— У звірів є король, у птахів теж. Чим же ми, риби, гірші? І нам потрібний король.

Тут наперёд пропхався лосось.

— Так, — каже, — це правильно, виберемо!

— Але ж кого? Кого?

І тут виявилось, що всі думають по-різному.

— Лосося! Він найсильніший і найспритніший! — крикнув хтось із лососевої породи.

— Ні, — заперечували інші. — Лосось — зрадник: весною він тікає з Балтійського моря і бродить невідомо де, якимись річками. Весною ми залишимося без короля.

Довго вони ще махали хвостами і до втоми сперечалися, хоч людина тут нічого б не почула. А риби наперебій пропонували то одного, то іншого в королі, але до згоди дійти не змогли. І тут вони прийшли до такого висновку:

— Хай королем нашого водяного царства буде той, хто швидше за всіх плаває. Добре плавати — це найголовніше для риб.

◆ Що відбувалося далі?

Сказано — зроблено. Призначили змагання. Кожна сім'я риб вибирала серед себе найсильнішого, найспритнішого. І ось усі посланці вішикувались у ряд. Спочатку всі пливли поруч. Потім деякі почали відставати. Нарешті попереду залишилися лосось, тріска і, що вже зовсім дивно, худий і непримітний оселедець. Потім навіть лосось і тріска почали відставати. А оселедець плив і плив, ніби нічого й не трапилось.

Риби зібралися біля великого каменя і з хвилюванням чекали, хто ж у них буде королем. А коли побачили, що першим іде оселедець, здивувалися. Кожний подумав:

яка з оселедця користь? Але відразу з цим змирилися. Що не кажіть, а оселедець першим приплив до каменя. Сúdді вирішили одноголосно: «Переміг оселедець, він буде королем».

◆ Чому оселедець переміг?

Незадоволеною залишилась тільки одна камбала. Вона хотіла для змагання краще одягтися і попливла додому за своїм синьо-сірим фартухом, яким дуже пишалася. Але коли повернулася до великого каменя, змагання вже закінчилося. Задихавшись, камбала закричала:

— Хто переміг? Хто буде нами правити?

Дізнавшись, що королем став оселедець, від образи скривила рота і проціділа крізь зуби:

— Що? Оселедець? Оцей худючий голодрáнець? Оце вже нічого сказати, король! Подивіться на мене! Яка широка я в стéгнах, який красивий мій фартух. Не визнаю цих виборів! Як могли не почекати мене? Заперечую!

Спочатку риби не звертали уваги на бурмотіння надутої камбали. Потім їй сказали: «Оселедець прийшов першим, він і залишається королем балтійських риб».

 Зтогочасу оселедець править у Балтійському морі. А камбала назавжди залишилась у своєму фартусі.

- Чи справдилися ваші очікування щодо змісту казки?
- Які слова в казці були незрозумілі?
- Про яку подію казка? Де вона відбувалася?
- Як риби домовилися провести вибори короля?
- Чому оселедець випередив усіх риб? Знайдіть відповідь у тексті.

 Чому риби змирилися з перемогою оселедця?

A Не хотіли знову проводити перегони.

B Дотримувалися визначеної угоди.

B Раділи, що в них є король.

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ Як називається розділ?
- ♦ Казки яких народів є в ньому?
- ♦ Яка казка закінчується прислів'ям «**Коли щось робиш, думай і про наслідки**»?
- ♦ Що означає слово *бібліотека*?

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Про який **урок** ідеться в назві цього розділу?
- ♦ Чому собака не захотів служити в хазяїна?
- ♦ Якої казки стосується прислів'я «**Хочеш собі добра — не роби нікому зла**»?
- ♦ Які ознаки казковості мають твори, що увійшли до цього розділу?

Вмію...

- ♦ За пазлами розповісти казку «Цап і баран».
- ♦ Знайти відповідність між дійовими особами казок і їхніми вчинками:

сміливий

оселедець

пихата

цап

витривалий

камбала

- ♦ Визначити в казці послідовність подій: початок (зачин), основну частину, кінцівку.
- ♦ Вибрати потрібну книжку в бібліотеці.

Виявляю ставлення, почуття...

- ♦ *Найбільше мені сподобалася казка про ...*
- ♦ *Мене здивувало, як ...*
- ♦ *Вчинки, які мені не подобаються ...*
- ♦ *Яку казку ти б хотів / хотіла назвати інакше? Як саме?*

ЩОБ У СЕРЦІ ЖИЛА БАТЬКІВЩИНА...

Наша **Батьківщина — Україна**. Це наш рідний край, земля, країна, де з давніх-давен жили наші предки. А зараз живемо ми з вами.

У різних творах описано почуття, звичаї, ставлення українців до своєї **родіни, природи, Вітчизни**.

Поміркуйте разом: який смисл закладено в назві розділу?

Будьте вдумливими читачами!

- Розміркуй: що хотів сказати своїм твором **автор**? Які думки, почуття виникли в тебе, **читача**?
- Звертай увагу на образні вислови.
- Збагачай своє мовлення новими словами.

Вчися працювати з підручником

- * Знайди у змісті назву розділу. З якої сторінки він починається? Якою сторінкою закінчується?
- * Автори яких творів тобі відомі?
- * Чи є в розділі народні пісні?

Марія Чумарна

МАЛЕНЬКА І ВЕЛИКА

Моя маленька Україна —
це дорого́а моя родина:
мій тато, мама, брат рідненький,
дідусь, бабуся, дім тепленький,
в котро́му я живу щасливо,

де рідна мова говірлива
усіх єднає нас в любові...
**А з багатьох малих родин
зростає наш народ єдиний.**

- Скажи словами вірша, про яку Україну мовиться *маленька*, а про яку — *велика*.

Поміркуйте разом над значенням виділеного речення.

РОДЕ НАШ КРАСНИЙ* *Українська народна пісня*

У лузі калина, у лузі червона
хорошєнько цвіте...
Ой роде наш красний,
роде наш прекрасний,
не цура́ймося*, признаваймося,
небага́цько нас є...
Червона калина — то наша роді́на,
хорошєнько цвіте.
Ой роде наш красний,
роде наш прекрасний,
не цураймося ж, признаваймося ж,
небагацько ж нас є...

Кра́сний — гарний, чудовий.
Не цура́ймося — не уникаймо, не відмовляймося.

- Із чим у пісні порівнюється дружна родина?
- Знайдіть рядки, що повторюються. Прочитайте їх разом.
- Чи можна їх вважати головною думкою твору?
- Які почуття викликає ця пісня?

◆ Пригадай, що ти знаєш про калину.

Наш сiмвол i оберiг

Василь Скуратiвський

КАЛИНА

Майже в усiх народiв є улюбленi рослини-сiмволи. У канадцiв — клен, у росiян — береза, а в нас — верба i калина. Правду каже прислiв'я: без верби i калини немає України.

З давнiх-давiн наш народ оспiвував калину в пiснях.

Хто не знає вiдомої козацької пiснi «Червона калина» часiв Богдана Хмельницького! У цiй пiснi калина символiзує дух боротьби за волю i щастя України:

*Гей, у лузi червона калина, гей, гей, та пiднiмемо.
гей, гей, похилилася... А ми ж свою славу Україну,
А ми ж тую червону калину, гей, гей, та розвеселимо...*

Чи не тому так дбайливо охороняли й доглядали в народi калину? Дiтям, аби тi не ламали цвiту, казали: не ламайте калину, бо накличете мороз. Справдi, калина цвiте насiмкiнець весни, коли вже вiдходять зiморозки.

- Послухайте текст. Які слова незрозумілі?
- Що нового ти дізнався / дізналася?
- Прочитай текст мовчки. Про що ти хочеш запитати?
- Знайди абзац, у якому є прислів'я.
- Які слова написані з великої букви? Що вони означають?

Поміркуйте разом. Чому наш народ оспіває калину? Які ви знаєте пiснi, вiршi про цю рослину?

- Прочитайте або проспiвайте пiсню «Червона калина».
- Які iншi символи нашого народу ви знаєте?

Вчися читати виразно

* **Зрозумій зміст твору:** визнач його настрій, почуття мовців; вибери темп читання (звичайний, швидкий, повільний).

* **Зверни увагу на такі позначення:**

- виділені слова вимовляй з більшою силою голосу;
- додержуй пауз (зупинок у мовленні):
| — мала пауза; || — велика; ||| — дуже велика.

Наталка Пóклад

ПЕТРИКІВСЬКІ ДИВО-КВІТИ

На картині і тарелі, |
на сорочці й рушнику — |
всюди квіти ці веселі, ||
ми між них — || як в квітнику.
Петриківські диво-квіти — ||
кольорів дзвінкий розмай; ||
квіти кажуть **всьому світу: |||**
«Україна || — справді рай».
У тих квітах || — наша мова, |
наші ріки | і поля... |||
Петриківка світанкова |
кожне серце звеселя.
І ясніше сонце світить, |
й знов зозуля нам кує... |||
Світ по цих прекрасних квітах
Україну впізнає.

Прочитай вірш. Чи сподобався він тобі? Вибери з тексту ознаки, які передають красу квітів. Які кольори переважають?

Знайдіть речення, у кінці яких три крапки. Як би ви їх продовжили?

Анатолій Костецький

БАТЬКІВЩИ́НА

Знаєш ти, що таке Батьківщина?

Батьківщина — це ліс осінній,
це домівка твоя і школа,
і гаряче сонячне коло.

Батьківщина — це труд і свято,
Батьківщина — це мама й тато,
це твої найщиріші друзі
і бджола у веснянім лузі.

Батьківщина — це рідна мова,
це дотримане чесне слово.

- Прочитай вірш, виділяючи голосом слово *Батьківщина*.
- Зверни увагу, що вкладає поет у це слово в кожному реченні вірша.
- Розкажи, як ти зрозумів / зрозуміла, що таке Батьківщина.
- Вивчи вірш напам'ять.

Вчимося слухати і розуміти

- ◆ Послухайте вірш.

Леонід Полтава

НАША БАТЬКІВЩИ́НА

Там, де море є глибоке,
де завітчані Карпати,
де степи такі широкі,
що очима не обняти, —
**там є наша Батьківщина
Україна!**

Там, де сонечко іскриться,
де весняний вітер віє,
де на гóрах є столиця —
наш великий, славний Київ,
**там є наша Батьківщина
Україна!**

- Сподобався вам вірш? Про які краї нашої Батьківщини мовиться у ньому? Що ви б розповіли про свій рідний край?

- Прочитайте вірш уголос. Звертайте увагу на розділові знаки, сильніше вимовляйте виділені рядки.
- **Порівняйте** вірші «Батьківщина» і «Наша Батьківщина». Чим вони схожі й чим різняться?

Любити Батьківщину — означає берегти й захищати її в тяжку годину. У родінах військових вічна тривога за своїх рідних. Повернення захисника — це щастя для всіх.

✦ Послухайте вірш.

Марія Морозенко

МІЙ ТАТО ПОВЕРНУВСЯ ІЗ ВІЙНИ

Мій тато | повернувся із війни. ||
 У пізню ніч, | коли уже я спала
 і звично видивлялася у сні — ||
 у снах тривожних тата виглядала. ||
 Мій тато | не збудив мене чомусь. ||
 Погладив ніжно й лагідно волосся,
 прошепотів: || «Твій тато повернувсь». ||
 Я ж думала | — приснилося, | здалося.
 У сні своєму так, | як і завжди, |
 заплакала: || «Татусю, | ну будь ласка, |
 хутчіше із війни до нас прийди! ||
 Нам з мамою без тебе дуже важко. ||
 Так, | я доросла. || Ходжу в сьомий клас. ||
 І мама каже: | «Гарна помічниця». ||
 Та щоб удень не думала весь час — ||
 вночі про тебе сон тривожний сниться». ||
 І знов приснивсь. || Я думала — наснивсь. ||
 Боялась ворухнутись, | сполохнути. ||
 А тато... || Тато злегка прихиливсь, |
 і ковдрою, | немов дитинку, | вкутає. ||

І, мабуть, | схлип мій у цю мить почув, |
бо схлип цей уві сні | й мені почувся. ||
Мене до серця тато пригорнув: |
«Не плач. || Я поряд. || Тато твій вернувся». |||
Мій тато повернувся із війни.

-
- Які почуття викликав у вас вірш?
 - Про що розповідає дівчинка? Яка в неї родина?
 - Які слова тата переконали дівчинку, що він справді повернувся? Прочитайте.
 - Підготуйтеся виразно прочитати вірш.

Василь Сухомлинський

ВІЧНА ТОПОЛЯ

Легенда

Стоїть край дороги старá-престарá тополя. Узимку тривожно шумлять її голі віти, а весною покривається вона зеленим листям. Скільки й пам'ятаю, стоїть вона, як сторож. Якось питаю маму:

— Скільки літ тополі? Хто її посадив?

— Не знаю, — відповідає мама. — Скільки й пам'ятаю, стоїть тополя край дороги. Завжди однакова.

Питаю старóго-престарóго дідуся:

— Скажіть, будь ласка, скільки літ тополі? Хто її посадив?

— Не пам'ятаю, — відповідає дідусь. — Завжди стоїть край дороги. Скільки й знаю — росте собі й росте. Люди приходять і відходять, а тополя завжди росте.

Може, це й не тополя, а легенда? Може, дерево це вічне? Може, вона народилася тоді, коли й наша Україна? **Коли так, то вона — вічна, бо Україна наша — вічна.**

-
- Прочитай легенду. Між ким відбувалася розмова? Які запитання у тебе виникли? Про що розмірковує автор? Що основне він хоче сказати читачам?

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- ♦ Які символи й оберіги важливі в житті українців?
- ♦ З якого вірша це речення: «**У тих квітах — наша мова, наші ріки і поля...**»? Хто автор твору?

Розумію, можу пояснити...

- ♦ Чому розділ має назву «Щоб у серці жила Батьківщина...»?
- ♦ Коли говорять про Україну маленька, а коли — велика?
- ♦ Чому родина порівнюється із червоною калиною?
- ♦ Які почуття дівчинки передано у вірші «Мій тато повернувся із війни»? Які почуття викликав цей вірш у тебе?

Вмію...

- ♦ Визначити головну думку легенди «Вічна тополя».
- ♦ Розказати напам'ять вивчений вірш «Батьківщина».
- ♦ Скласти прислів'я.

Та земля мила,

Без верби і калини

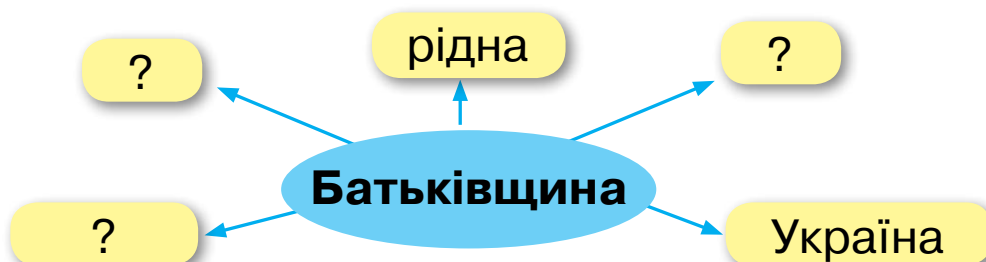
Знання — дерево,

немає України.

а діло — плоди.

де мати народила.

- ♦ Скласти тематичну павутинку до поняття *Батьківщина*.

Висловлюю свої почуття і ставлення...

- ♦ Схвилював вірш про ...
- ♦ Цікаво було дізнатися про ...
- ♦ Буду вживати у своєму мовленні слова ... , прислів'я ...
- ♦ Хочу брати участь у ...

ЗАЧАРУВАЛА ВСЕ ЗИМА...

Зимóва пора, сповнена радощів і турбот, описана в багатьох народних й авторських творах.

Спостережливе око письменника помічає в природі найменші зміни, а чутлива душа і нестримна уява створюють несподівані і яскраві образи зими.

У зимові місяці відзначаємо урочісті й веселі народні свята́. Про це ти прочитаєш у казках, віршах, колядках, щедрівках.

Будьте вдумливими читачами!

- Помічай і запам'ятовуй нові слова та порівняння.
- Передавай настрої твору і почуття дійових осіб, уявляй прочитане.
- Став запитання до тексту.
- Визначай своє ставлення до прочитаного.
- Дізнавайся більше про традиції і звичаї українського народу.

Вчися працювати з підручником

- * Знайди у змісті підручника цей розділ. Прочитай назви творів. Автори яких творів тобі вже відомі?
- * Чи є в розділі твори про зимові свята?
- * Який твір найбільший за обсягом? Як ти це визначив / визначила?
- * Про що дізнаєшся в «**Медіавіконці**»?

Досліджуємо текст

Василь Чухліб

ЗИМОВА КАЗКА

Зимовий ранок сонячний і прозорий. На снігу іскринки переливаються. Дахи на хатах неначе з вати. Із димарів дим іде голубий. Тарасик і Тетянка дерев'яними лопатками **прокидають стежку** до хвіртки. Бо за ніч снігу зима намела. Тарасик кίδαє й кίδαє, цілу **хурдэлицю** зняв за собою. А Тетянка розігнулася. І до Тарасика:

— Ой, поглянь — яблунька зацвіла!

Задивилися удвох на яблуньку. А вона вся вінеї, наче у цвіту.

— А на другій яблунці он уже і яблука! — каже захоплено Тарасик.

І справді — такі червоні, круглобокі. Ну хіба не казка?! Та це ж снігурі на гілках посідали! Підійшли ближче, щоб роздивитися. А снігурі — пурх! — і полетіли. Тетянка засмутилася.

А біля хвіртки сніговик стоїть і до Тетянки й Тарасика усміхається. Мабуть, хоче сказати: зимовій казці не кінець. Вона тільки починається.

- Яким був зимовий ранок? Хто розчищав стежку?
- Що викликало захоплення дітей?
- З якою інтонацією, на твою думку, потрібно прочитати слова Тетянки й Тарасика? Чому?
- Чому цей ранок наче казка?
- Чи доводилося тобі бачити зимову казку? Де? Розкажи про це. Постав до тексту запитання.
- До виділених слів добери близькі за значенням слова.

Зимова казка тільки починається. Мабуть, тобі буде цікаво придумати її продовження.

Порівняння-образ

Вадим Скомаровський

КАЗКОВІ ШАТИ*

Навкругі казкові шати —
сиве плéтиво гілók.
Спробуй зразу відгадати,
де тут в'яз, а де дубок.

Де калина, де шипшина,
де черешенька мала?
Все зима заपोрошила,
запушила, замела.

Сплять над озером ялинки,
як сестрички в сповитку́.
Біла віхола хустинки
їм зіткала нашвидку́.

І берізка — мов лілея
в платті з ніжних пелюсток.
Замість бантика у неї —
з клена зірваний листок.

Читаємо
за
строфами

Шати — святкове вбрання.

- Прочитай вірш мовчки. Як казкові шати змінили ліс?
- Чому важко відгадати, де яке дерево?
- Назви дерева, які заपोрошила зима.
- Якими поет побачив ялинки? З ким він їх порівнює?
- Які ще порівняння є у вірші? Як ти їх розумієш?

Працюємо разом. У якому темпі та з яким настроєм треба читати вірш? Підготуйтеся прочитати вголос.

- Розгляньте малюнок. Які дерева ви розпізнали?

ЗАГАДКА

Ніжна зірка сніжно-біла
на рукав мені злетіла,
поки ніс її сюди, —
стала краплею води.

Робота в парі. Розвивайте пам'ять. Прочитайте вірш напівголосно двічі. Закрийте текст.

Тамара Коломієць

ПАДАВ СНІГ

Падав сніг, сипав сніг, раптом перестав.
— Чим ти, сніжку-перебіжку, став?
— Для озимині — периною пухнастою.
Для ялинки — хусткою зірчастою.
У за́тишку — подушкою-мінушкою для зайчат.
На узві́шку — ковзанкою-па́далкою для хлоп'ят.

- Спробуйте відтворити за опорними словами, чим став сніг для:

- Чи вдалося запам'ятати вірш? Перевірте одне одного за текстом.

Прочитай. У кожному з цих слів «сховалось» інше. Знайди їх.
Дороги, відблиск, край, стомилися, цікава, господиня.

Перша
група

Зимонько-снігурочко,
наша білогру́дочко,
не верти хвостом,
а труси тихесенько,
рівненько, гладесенько
срібненьким сніжком.

Друга
група

Ми повибігаємо,
снігу накача́ємо
кupu за садком;
бабу здоровенну́ю,
уночі страше́нну́ю,
зліпимо гуртом.

Третя
група

Зробим очі чорні́,
рот і ніс черво́ні, —
буде, як ма́ра*.
День і ніч стояти́ме,
во́вка проганя́тиме
з нашого двора...

Усі разом:
упевнено,
весело

Гляне ясне сонечко
в весняне віконечко,
бабу припече;
де й мороз той дінеться,
геть від баби кинеться,
з ляку утече!

 Юля Кошубська
(8 років).
Снігова баба

 Ма́ра — страховище.

- З яким проханням діти звертаються до зими? Прочитай.
- Про що свідчать вжиті у вірші пестливі слова *ЗИМОНЬКО-СНІГУРОЧКО, БІЛОГРУДОЧКО*? А як описано снігову бабу?
- Якою її зобразила на своєму малюнку юна художниця?

Вчимося слухати і розуміти прочитане

✦ Послухайте уважно оповідання Анатолія Давидова.

ЛІСОВЕ ОЗЕРЦЕ

— До нашого озёрця підемо! — сказав Ігоркові тато.

— Так воно ж замерзло, — здивувався хлопчик.

А татко вже лаштував рюкзак. Він також дістав з комірчини льодоруб, з яким раніше на зиму рибуловлю ходив, та лижі.

— Будемо рибу ловити! — зрадів хлопець.

— На цей раз — рятувати, — загадково усміхнувся тато.

Прийшли до озерця. Хоч тут і затишно, однак мороз аж тріщить, озерце снігом замело, тільки на середині крига чиста-пречиста. Ігорьок побіг туди, заглянув крізь лід і страшенно здивувався: на нього звідусіль дивилися... риб'ячі очі.

— Чого вони тут? — чудувався Ігор.

А тато вже рубав лід. І коли зробив чималу ополонку, витер піт із чола: «Кисню їм, сину, не вистачало...»

І великі, і малі рибки пливли до ополонки, навіть вистрибували з води. Один окунець на лід вискочив. Затіпався, застрибав, а назад ніяк не потрапить. Ігорьок обережно взяв його і вкинув до ополонки.

— Живи! — сказав.

- Хто дійові особи оповідання?
- Про що свідчать слова тата *до нашого озёрця підемо?*
- Чому вони прийшли до озерця?
- Чи був Ігор раніше на цьому озері? Чому хлопчик *страшенно здивувався, коли заглянув крізь лід?* Про що це свідчить?

Чи були у твоєму житті подібні випадки? Розкажи про це. Розпочати можеш так: **«А зі мною було: ...»**

Досліджуємо текст

Вчимося відтворювати зміст за ключовими реченнями.

Галина Демченко

ЯЛІНОВА ШИШКА

Прилетів до ялинки шишкар. А ялинка вже свої шишки порозвішувала на вітах. Кожна шишка, наче рибка золота, вкрита блискучою червоною лускою. **А під лускою в шишки заховалися зернята.** Сидять вони попарно в ямках, вистромивши прозорі вушка з-під міцної лусочки. І тепло їм, і спокійно.

Абійхто й не дістане їх звідти. **Знав про це шишкар.** От і вчепився він лапками за шишку і ну гачкуватим дзьобом виймати насіння. Відгинає луску за лускою — одні вушка прозорі летять. **«Не все ж тобі»,** — зашелестіла ялинка й обронила одну шишку додолу. Упала шишка й лежить на снігу. «Вже, певно, нікому я не потрібна», — думає вона.

З дерева стрибнула білочка — пухнастий хвіст. Почала вона розгрібати сніг під ялинкою та шукати свої запаси. Коли це зирк — шишка лежить. **Вхопила вона шишку, сіла поблизу на пеньок і почала її гризти.** Погризла і сяк-так втамувала голод.

◆ **Що сталося далі?**

Хтось поблизу ніби зашелестів. Крутнулася білочка, кинула шишку і, стрибнувши на дерево, зникла в

лісі. А то був зовсім не страшний звір. **З нірки на сніг вибігла лісова миша.** Сидіти б оце їй у теплі й носа не показувати на мороз. Але, коли хочеться їсти, що поробиш. **Нагледіла вона шишку — та до неї.** Зубки в неї маленькі, але гострі-гострі. Попоїла лісова мишка та в нірку шусть.

✦ **Хто ще ласував шишкою?**

Лісом пурхала синичка. Зимно, всюди сніг. Бідні тепер обіди пішли в неї. Тож синичка і маленькій крихті рада. Очі вона має зірки, веселі. **Бачить синичка: на снігу розсипалося трохи ялинових зернят.** Зраділа, миттю спустилася і почала швидко-швидко їх збирати. **Жодного не лишила, все позбирала.** Маленька пожива, але краще, ніж зовсім нічого. Повеселішала синичка. **Заспівала в подяку ялинці,** яка її нагодувала, і полетіла спати в дупло до старого дуба. **Заходила зимова ніч.**

Прочитай оповідання. Про що воно? Які слова і вислови незрозумілі?

- Де лежала ялинова шишка?

Назвіть, хто за ким ласував зернятками. Кому дісталось найбільше поживи, а кому — найменше? Чому?

- Знайдіть у тексті пояснення, чому *«абихто не зможе дістати з шишки зернята»*.
- Розгляньте малюнок на попередній сторінці. Кого з дійових осіб не намальовано?
- Скільки часу могли тривати описані події? Обґрунтуйте свою думку, звертаючись до тексту.
- Поставте до тексту запитання.
- Прочитайте ключові речення спочатку мовчки, а потім уголос. Розкажіть за ними прочитане.

МЕДІАВІКОНЦЕ: КОМІКС

Слово **комікс** прийшло до нас з англійської мови. Це смішні малюнки з короткими текстами. Вони зображують якийсь кумедний випадок.

Ідея і текст коміксу *Олега Гуцولا*

Робота в парі. Як ви вважаєте, чому хлопчика спочатку не зрозуміли? Що вас розсмішило?

Зимові дива. Зимові свята

19 грудня — День святого Миколая Чудотворця.

Мандруючи світом, святий Миколай обдаровує чемних і слухняних дітей. Це не тільки подарунки, які можна взяти в руки, а й невидимі дарі — побажання кожному радості, миру, здоров'я, надії на краще життя.

Віра Багірова

ЛИСТ ДО ЧУДОТВОРЦЯ

Святий отче, Миколай,
мою хату не минай!
Подаруй мені потіху

і торбину, повну сміху,
і здоров'я для родини,
красну долю для України!

Іван Малкович

МОЛИТВА АНГЕЛУ

Ангéлику мій,
охоронцю мій!
Рано, ввечері, вдень, вночі
будь мені до помічі.
Свічечкою присвяти,
а крилами захисти.

- Які почуття викликає в тебе звернення до Ангелика? Прочитай його своїм рідним.

Невидимий подарунок

Ольга Наконечна

СВЯТО МИКОЛАЯ

Надхóдило свято Миколая. Цього року воно було дуже холодним. В одній бідній родині жили батько, мати та маленький Івась. У їхній хаті економили дорогий газ, тому в кімнатах було зімно. Вночі Івась змерз у своєму ліжку. Сонний перейшов до батьків і заснув біля них.

Коли Івась прокинувся, батька з матір'ю вже не було вдома, вони подались заробити трохи грошей. Він швиденько одягнувся і гайнув на вулицю, де гралися інші діти. Вони саме хвалилися подарунками святого Миколая, знайденими вранці під своїми подушками.

— А що тобі подарували? — спитали вони в Івася.

Він задумався, зітну́в плечима й щиро сказав:

— А мені мама з татом подарували теплб́...

— Тепло? — зареготали діти. — Хіба можна ним поласувати чи побавитися?

— Мені було дуже холодно, і батьки мене зігріли...

Діти аж за животи схопилися від сміху... Івась гірко заплакав, а потім підвів голову і крізь сльози проказав:

— А кому з вас цієї ночі батьки подарували тепло, га?.. — Нікóму, от! **То в мене — найкращий подарунок!**

І мерщій гайну́в до хати...

- Про кого ти прочитав / прочитала?
- У якій родині жив хлопчик?
- Як до слів Івася поставилися діти?

З яким почуттям він їм відповів?

Обговоріть разом. Чи одержав Івась **для себе найкращий подарунок?**

ТАК

НІ

ЧОМУ?

Вже Різдво прийшло до хати, нам пора колядувати!

Розгляньте картину. Як її «прочитати»?

 Гульнара Галімова.
Колядки

- Хто зображений на картині?
- У що вдягнуті люди? Що вони тримають у руках?
- Де і коли може відбуватися це дійство?
- Який настрій створює картина?

Склади за картиною розповідь. Використовуй слова і слово-сполучення: **щедрівка, звідар, Святвечір, водити козу.**

НАРОДНА ПРИКМЕТА

На Різдво мете снігами — буде осінь з пирогами.

Ми йдемо колядувати, господарів величати!

Колядка, колядник, Святвечір, щедрівка, щедрувати, посівати, жито-пшеніця, пашніця.

Вчимося інсценізувати!

Учасники дійства об'єднуються в групи й по черзі виконують ролі господарів і колядників.

Бажано підготувати зірку, дзвоник, маски, торбинки.

Ваш помічник — **театральний словничок**.

Лідія Повх

КОЛЯДНИКИ

Іде Коза із дзвінкою:
дзінь-дзінь! Дзінь-дзінь!

Іде Теля із зіркою:
цінь-цінь! Цінь-цінь!

А білий Кіт — з торбинкою:
торох-торох...

Спинились під хатиною
та й колядують втрюх.

А білий сніг, як казка,
по гóрах і в дворі.

І колядують в масках
веселі школярі!

Летить з гори на гірку:

«Я в батька Колядин!...»

Всміхнулась срібна зірка
з-над синіх полонин.

Дідух — різдвяний
СИМВОЛ

МЕДІАВІКОНЦЕ: ВІТАЛЬНА ЛИСТІВКА

Обговоріть у групах і запропонуйте свої поради й ідеї, як створити **вітальну листівку**.

Визнач, **кого** ти хочеш привітати.

Що ти б хотів / хотіла зобразити на листівці?

Розглянь, які привітання із цими святами пропонують в **інтернеті**.

Знайди в різних **джерéлах** колядки, щедрівки.

Склади варіант листівки на чернетці.

Сплануй, коли і як вручити своє поздоровлення.

Оформи з почуттям любові й поваги до тих, кого хочеш привітати.

Дмитро Чередниченко

НОВИЙ РІК

Прийшов **Січень-новорічень**,
приніс торбу мальовану:

— З Новим роком, малята!

Виглянув з торби **Горішок**:

— Будьте міцні й здорові!

Виглянув **Калач-посівач**,
сипонув пашниці:

— Щастя й добра вам,
як води з криниці! —

А дід Старий рік
закотився бубликом у сніг.

- Що було в торбі? Хто і як привітав дітей?
- Поміркуйте, чому виділені слова написані з великої літери.
- Прочитайте вірш радісно, виділяючи голосом побажання.

ЗАСІВАЛЬНА

(З народного)

Сієм, вієм, посіваєм
з Новим роком всіх вітаєм!
На щастя, на здоров'я,
на новий рік, на нове літо!
Сійся, родися, жито.
Сіємо від вашого порога,
щоб усім була радісна дорога!
Сіємо від вашого віконця,
щоб завжди світило ясне сонце!
Сіємо по всій оселі, щоб
щасливі всі були й веселі!

**Бажаю тобі та твоїм друзям веселих
новорічних і різдвяних свят!**

Словничок настроїв і почуттів

гідність

злість

розгубленість

гóрдість

любóв

сóром

добротá

ніжність

страх

жадібність

обра́за

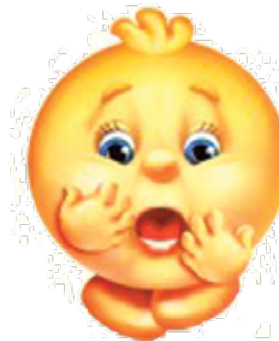
сум

за́здрість

радість

щáстя

Розпізнай почуття і настрої.

Театральний словничок

Актор / акторка — виконавці ролей.

Афіша — повідомлення про виставу.

Глядач / глядачка — той, хто дивиться виставу.

Жести — рухи тіла або рук.

Міміка — вираз обличчя.

П'єса — твір, за яким ставлять виставу.

Репетіція — підготовка до вистави.

Сцена — місце дії.

 Візитівка Київського театру ляльок

У підручнику використано матеріали сайту «Весела абетка» (www.abetka.ukrlife.org), репродукції робіт української художниці, майстрині петриківського розпису *О. Скицюк* (с. 19, 73), на обкладинці та с. 42 — малюнки художниці *В. Дунаєвої*, на с. 7 — світлина кримськотатарської школи,

с. 21 — фрагмент обкладинки книжки колискових (художник *К. Лавро*),

с. 22 — ілюстрація із книжки «Колискові» (художниця *В. Мельниченко*),

с. 27 — обкладинка книжки «Колючий клубочок.

Українські народні загадки» (художниця *В. Мельниченко*)

с. 35 — обкладинка 2-го тому видання «Найкращі українські народні казки»

(художниця *К. Штанько*), с. 43 — світлина скульптури Юного читача перед

Національною бібліотекою України для дітей, с. 70 — різдвяна поштова

марка України, а також ілюстрації з вільних інтернет-джерел

(с. 6–8, 12, 15, 16, 33, 55–57, 60, 63, 69, 72–74, 76, 77).

ЗМІСТ

ДО ШКОЛИ, ДО КНИГИ, ДО ДРУЗІВ ДУША ПОРИВАЄТЬСЯ ЗНОВ!

Валентин Бичко. Літо, до побачення!	4
Створюємо усний журнал	5
Микола Сингаївський. До школи	6
Нузет Умеров. Наш клас	7
Марія Хоросницька. Добра порада	8
Тетяна Цидзіна. Очі, вуха маю...	8
Лідія Повх. В їдальні	8
Василь Сухомлинський. Як Наталка в Лисиці хитринку купила.	10
Медіавіконце: читаю, слухаю, бачу	12
Юрій Ярмиш. Зайчик і Вовчик.	14
Максим Рильський. Ми збирали з сином...	15
Дмитро Павличко. Небеса прозорі...	17
ВЕСЕЛЕ СЛОВО. Грицько Бойко. Хвастунець	17
Григорій Фалькович. Чесний кіт	18
Дрізд і голуб. Українська народна казка	18

ЧИТАЄМО І ПІЗНАЄМО ТАЄМНИЦІ РІДНОЇ МОВИ

Олександр Підсуха. Ой, яка чудова українська мова!..	20
Оксана Кротюк. Ходить сон	21
Колискові. З народного	21
Дитячі заклички. З народного.	24
Лічилки. З народного	25
Мирилки. З народного	26
Загадки. З народного	27
Дмитро Білоус. Загадки про розділові знаки.	28
Скоромовки. З народного.	28
Грицько Бойко. Вареники	29
В'язка народних прислів'їв	29
Кіт і пес. Українська народна казка	30
Василь Чухліб. Чи далеко до осені?	31
Надія Мовчан-Карпусь. Василюк	33
Варвара Гринько. Сію дитині...	33
Медіавіконце: книжка	34
Зірка Мензатюк. Золоте серце.	36
МОВНІ ЦІКАВИНКИ.	
Василь Плахотников, Ігор Січовик, Тетяна Корольова	38

В КОЖНІЙ КАЗЦІ Є УРОК, МОВ У КВІТОЧЦІ МЕДОК

<i>Тетяна Майданович. Примовка до казки</i>	40
<i>Вовк та собака. Українська народна казка</i>	41
Медіавіконце: мандрівка до бібліотеки	42
<i>Цап і баран. Українська народна казка</i>	44
<i>Виноградар і змія. Болгарська народна казка</i>	47
<i>Оселедець і камбала. Польська народна казка</i>	48

ЩОБ У СЕРЦІ ЖИЛА БАТЬКІВЩИНА...

<i>Марія Чумарна. Маленька і велика</i>	52
<i>Роде наш красний. Українська народна пісня</i>	53
<i>Василь Скуратівський. Калина</i>	54
<i>Наталка Поклад. Петриківські диво-квіти</i>	55
<i>Анатолій Костецький. Батьківщина</i>	56
<i>Леонід Полтава. Наша Батьківщина</i>	56
<i>Марія Морозенко. Мій тато повернувся із війни</i>	57
<i>Василь Сухомлинський. Вічна тополя. Легенда</i>	58

ЗАЧАРУВАЛА ВСЕ ЗИМА...

<i>Василь Чухліб. Зимова казка</i>	61
<i>Вадим Скомаровський. Казкові шати</i>	62
<i>Тамара Коломієць. Падав сніг</i>	63
<i>Леонід Глібов. Зимонько-снігурочко</i>	64
<i>Анатолій Давидов. Лісове озерце</i>	65
<i>Галина Демченко. Ялинова шишка</i>	66
Медіавіконце: комікс	68
<i>Віра Багірова. Лист до Чудотворця</i>	69
<i>Іван Малкович. Молитва Ангелу</i>	69
<i>Ольга Наконечна. Свято Миколая</i>	69
<i>Лідія Повх. Колядники</i>	72
Медіавіконце: вітальна листівка	73
<i>Дмитро Чередниченко. Новий рік</i>	74
<i>Засівальна (з народного)</i>	74
Словничок настроїв і почуттів	76
Театральний словничок	77

Перевіряю свої досягнення 19, 39, 51, 59, 75

Відповіді на загадки, вміщені в підручнику: с. 27 — птахи, дятел, півень;
с. 28 — кома, знак оклику; с. 63 — сніжинка.

Савченко О. Я.

С13 Українська мова та читання : Підручник для 2 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (Н 54. 1 – Н 54. 2) (у 4-х частинах) : Частина 3 // О. Я. Савченко. — К. : УОВЦ «Оріон», 2019. — 80 с. : іл.

ISBN 978-966-991-002-8

УДК 811.161.2*кл2(075.2.056.262)

Навчальне видання

САВЧЕНКО Олександра Яківна

Українська мова та читання

Підручник для 2 класу
спеціальних закладів загальної середньої освіти (Н 54. 1 – Н 54. 2)
(у 4-х частинах)

Частина 3

(відповідно до Типової освітньої програми
колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Редактор *І. В. Красуцька*
Головний художник *І. П. Медведовська*
Технічний редактор *Е. А. Авраменко*
Коректори *С. В. Войтенко, Л. А. Еско*

Малюнки художниці **Олени Харченко**

Формат 84x108 ¹/₁₆. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 8,40 + 0,42

Обл.-вид. арк. 8,00

Зам. №

Наклад 1625 пр.

ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон»

Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції»

Серія ДК № 4918 від 17.06.2015 р.

Адреса видавництва: вул. Миколи Шепелева, 2, м. Київ, 03061

Віддруковано

ТОВ «ПЕТ»

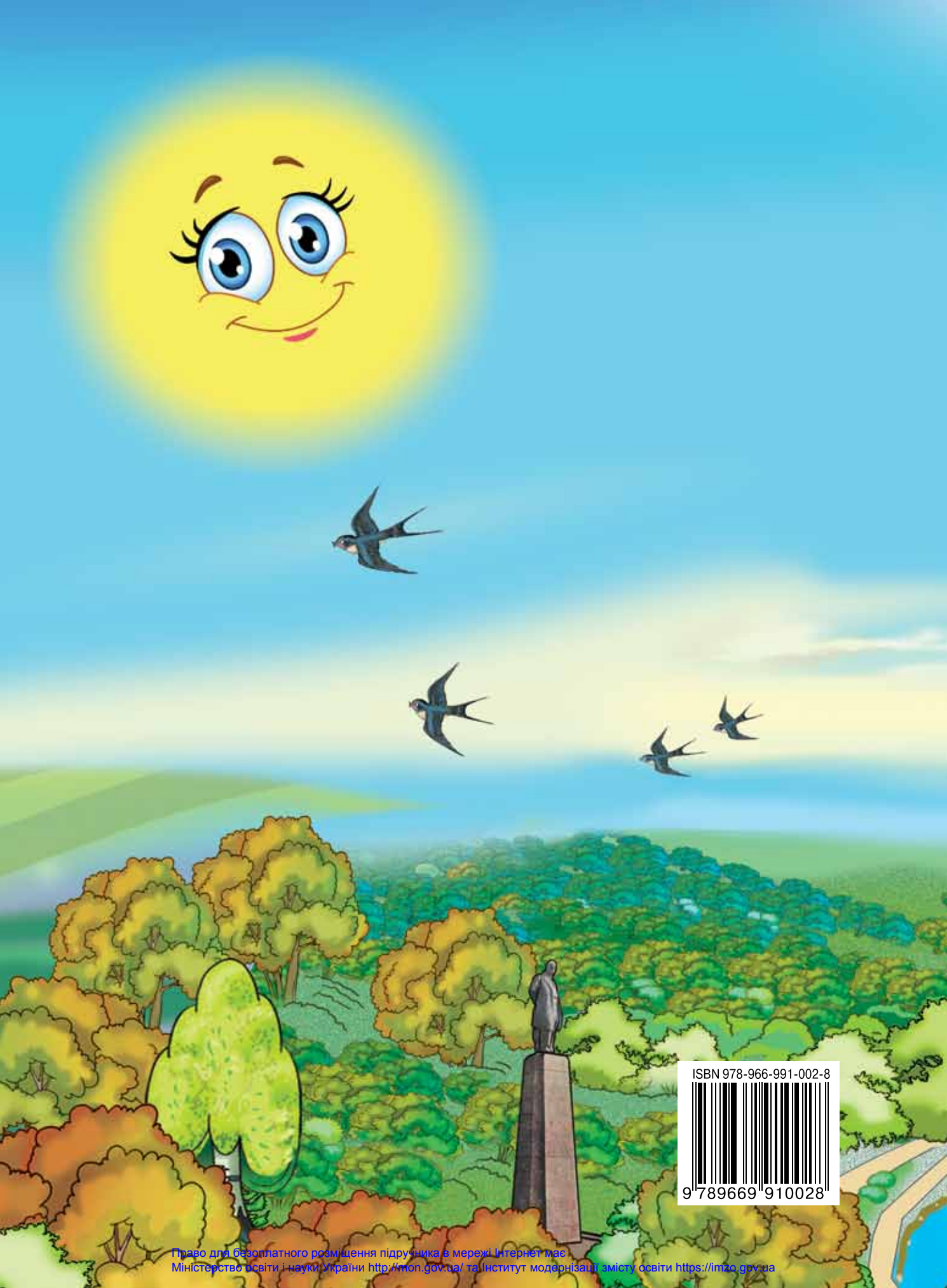
61024, м. Харків, вул. Максиміліанівська, 17

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

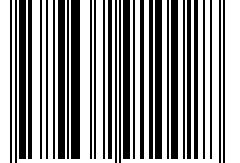
до Державного реєстру видавців,

виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ДК № 6847 від 19.07.2019 р.

ISBN 978-966-991-002-8

9 789669 910028